

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Prof.Dr.İlkay DELLAL

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Türkiye'nin Beşeri Kaynakları

- Nüfus, bir ülkede veya bölgede yaşayan insanların tümü
- Doğal çevreden sonra incelenmesi gereken ikinci faktör o ülkenin nüfusudur. Ekonomik hayatın yapıcısı insan olduğundan, nüfusla ekonominin ilgisi çok sıkıdır.
- İnsan, üretim faktörlerinden biri olan işgücünü ve bunun kaynağını oluşturması nedeniyle ekonomik hayatın esası ve temelidir.

Nüfus

- Ülkede yaşayan insanların tümü
- Hem üretici hem tüketici
- Ekonomi,
 - özellikle nüfusun miktarı,
 - yaş grupları,
 - cinsiyeti,
 - azalma ve çoğalması,
 - mesleklere bölünüşü ve
 - hareketleri ile ilgilenmektedir.
- Çünkü, nüfusun bu yönleri hem üretim hem de tüketimle ve bu arada yapılan her türlü planların ve alınacak önlemlerin doğru sonuç vermesi ile yakından ilgilidir.

Nüfus miktarı

- Bir ülkenin nüfusu incelenirken ilk olarak nüfus sayısı ele alınır. Nüfusun azlığı veya çokluğu mal ve hizmetlere karşı olan talebi, tüketim seviyesini belirler.
- Aynı zamanda bu sayı toplumda çalışacak durumda bulunan insanların sayısı ve oranı hakkında bir fikir verir. Bu da ekonominin üretim gücünü belirten ölçütlerden birisidir.

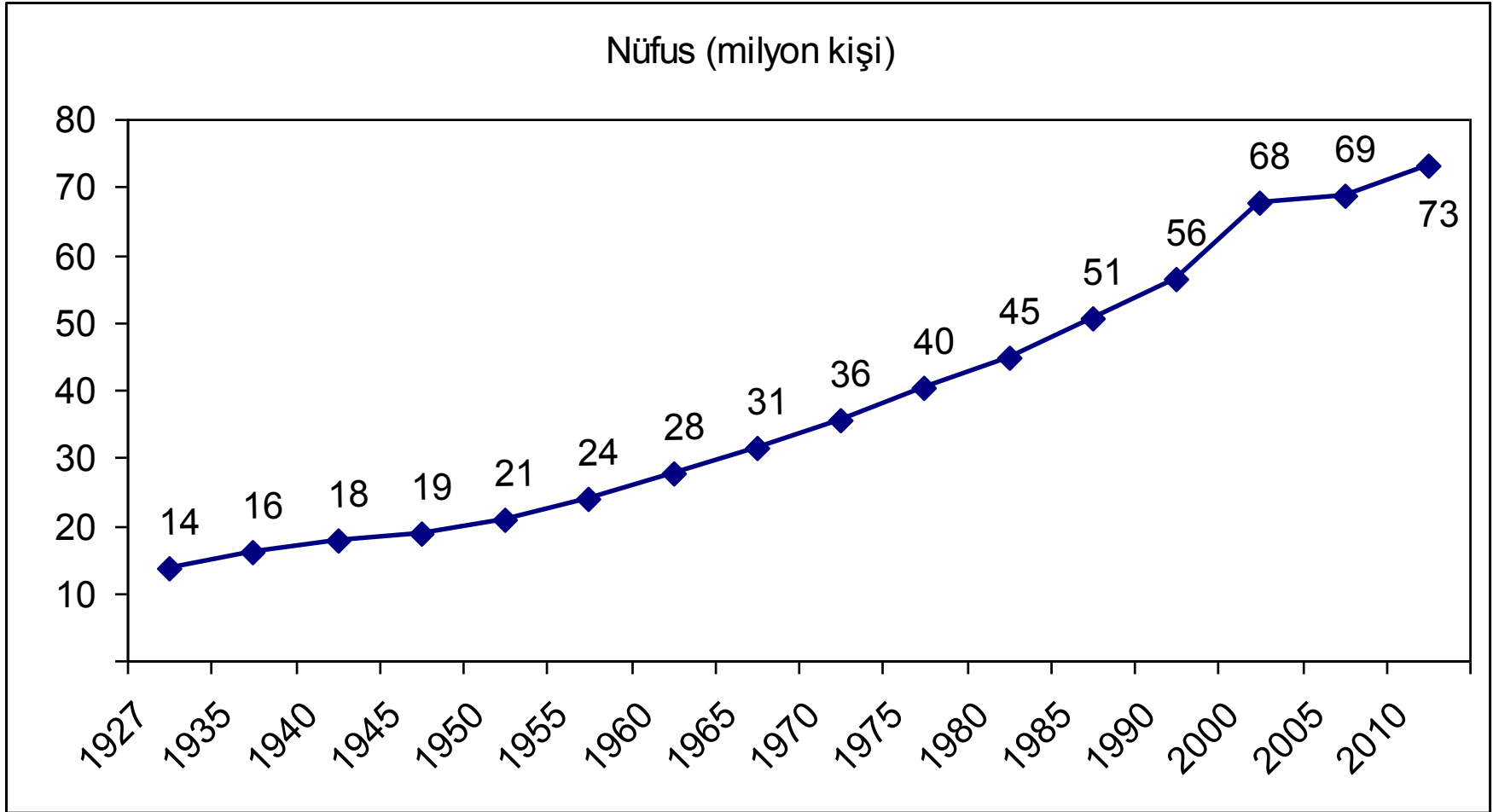
Nüfusun artışı ve artma hızı

- Nüfus, doğumlar, ölümler ve göçlerin birlikte etkileri sonucu olarak artar.
- Doğum oranları ölüm oranlarından ne kadar fazla ise aradaki fark "**doğal artış**" oranını verir.
- Ülkeye yerleşmek üzere gelen göçmen sayısı arasındaki fark (artma veya eksilme) eklenirse **gerçek artış** bulunmuş olur.
- Nüfus artış hızı, tüketim, üretim, tasarruf ve yatırım gibi ekonomik fonksiyonlar bakımından çok önemli bir ölçüğü oluşturur. Bu artış hızı nüfusun gelecekteki miktarını belirler.

Cinsiyet, yaş, yoğunluk, eğitim, yerleşme, ekonomik faaliyetlere katılım

- Ekonomik kalkınma, doğrudan veya dolaylı olarak cinsiyet, yaş, yoğunluk, eğitim, meslek, yerleşme, ekonomik faaliyetlere katılma ile yakından ilgilidir.
- Nitelikli bir işgüçü kitesinin, ekonomik kalkınmayı sağlamada ve bunun devamlılığındaki rolü çok büyüktür..

Türkiye'nin Beşeri Kaynakları- (Nüfus Miktarı ve Artışı)

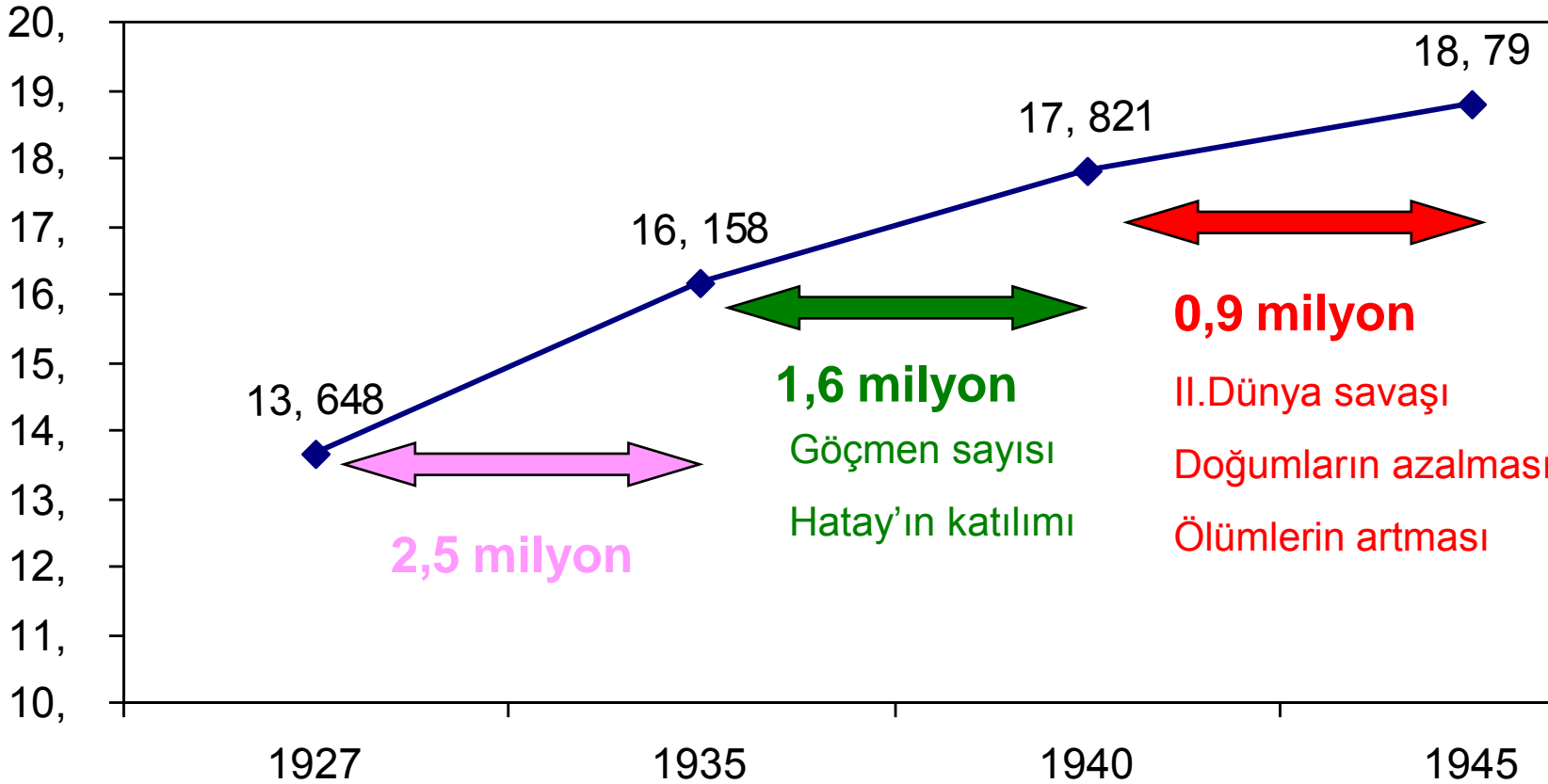

Türkiye'nin Beşeri Kaynakları- (Nüfus Miktarı ve Artışı)

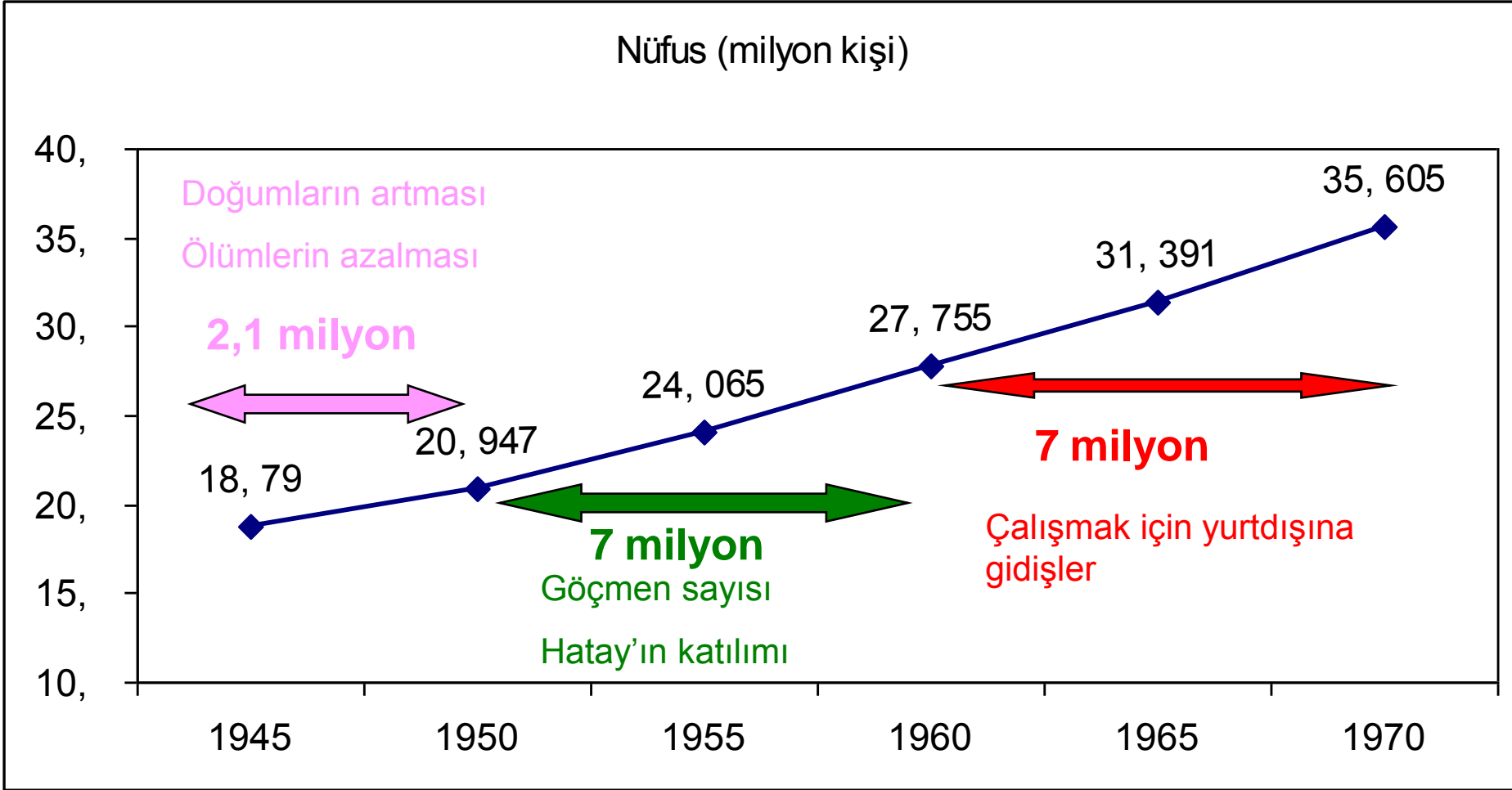
- Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı 1927 yılında, ikincisi 1935 yılında ve daha sonra yasa gereğince her beş yılda bir yapılmıştır.
- 1990 yılından sonra yasada yapılan değişiklik nedeniyle her on yılda bir sayım yapılmıştır.
- 2007'den itibaren **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi** geçerlidir.
- 1927-35 yılları arasında nüfusda 2,5 milyon artış
 - ilk sayım olması nedeniyle nüfusun tam olarak belirlenememesi olasılığı
 - bu dönemde 200 bin dolayındaki göçmenin gelmiş olması

Nüfus (1927-1945)

Nüfus (milyon kişi)

Nüfus (1945-1970)

Türkiye'nin Beşeri Kaynakları (Nüfus Miktarı ve Artışı)

- 1935-40 dönemindeki nüfus artış miktarı yine yüksek düzeyde olmuştur.
- Bu dönemde yurda gelen göçmen sayısı 120 bin ve Hatay'ın 1939 yılında Anavatanına katılmasıyla da 208 bin kişilik bir nüfus artışı sağlanmıştır.

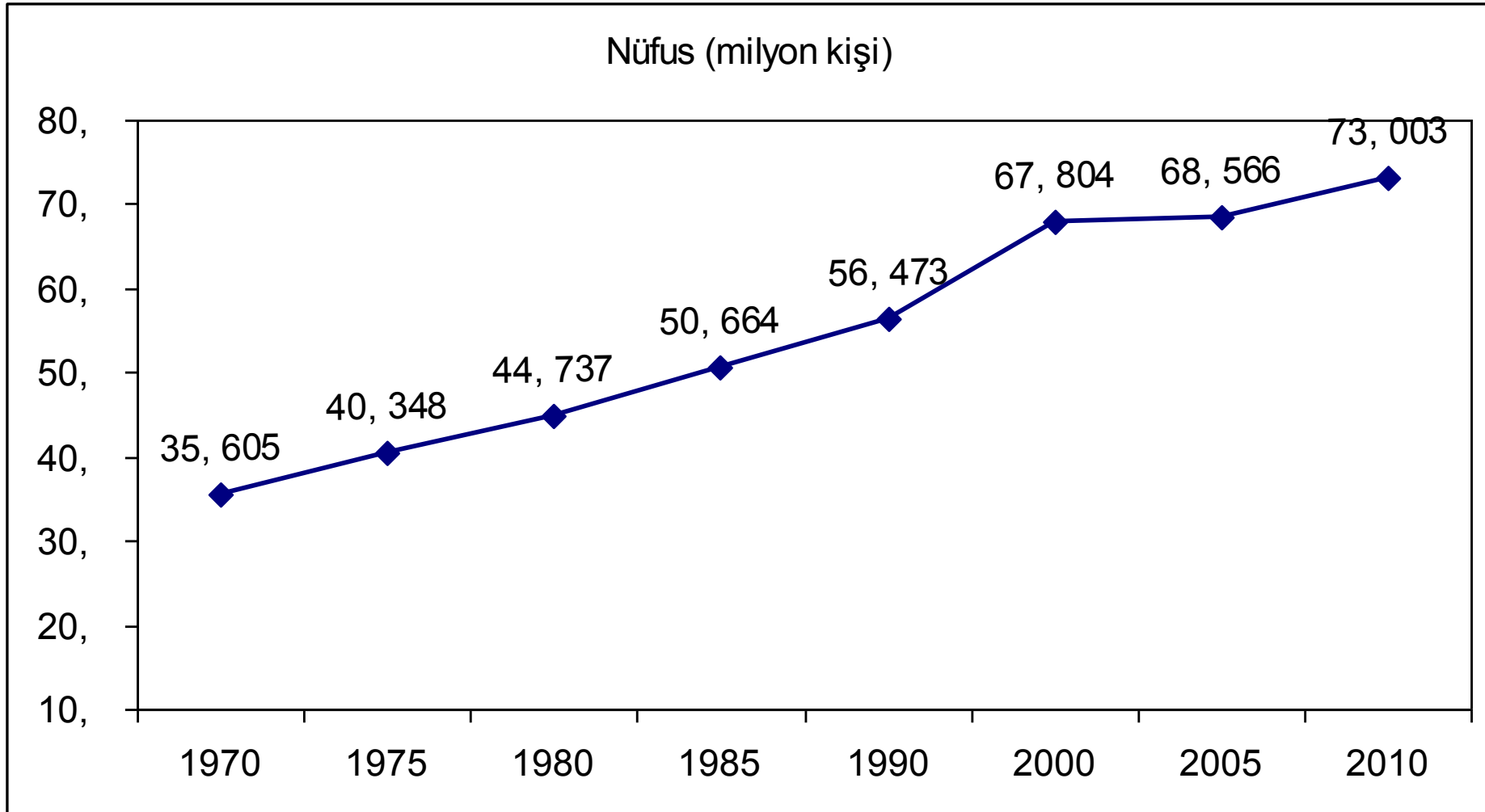
Türkiye'nin Beşeri Kaynakları (Nüfus Miktarı ve Artışı)

- 1940-45 yılları arasında nüfusumuzdaki artışta belirgin bir azalma var.
- Bu dönem II. Dünya Savaşı yıllarını kapsadığı için, genç yaştaki erkeklerin büyük bir kısmı silah altındadır ve dolayısı ile doğal nüfus artışı azalmıştır.
- Ayrıca bu yıllar arasında hiç göçmen gelmediği gibi 25-35 yaşları arasındaki ana ve babalar I. Dünya Savaşı yıllarında dünyaya geldiklerinden doğurgan nüfusun sayısı da azdır.
- Doğum azlığına karşılık, bu dönemin savaş ekonomisi yıllarına rastlaması, bir takım yoklukları ve bakımsızlıkları beraberinde getirmiş ve ölüm oranları da artmıştır.
- 1945-50 döneminde nüfusumuzun daha hızlı artmaya başladığını görmekteyiz. Savaş yıllarını izleyen bu dönemde doğum, oranı artmış, ölüm oranları yeni ilaçların da bulunmasıyla azalmış ve 100 bin civarında da göçmen gelmiştir.

Türkiye'nin Beşeri Kaynakları (Nüfus Miktarı ve Artışı)

- 1950-60 yılları arasında ülke nüfusu en kuvvetli artışı göstermiştir.
- 1950-53 arasında 125 bin göçmen yurda gelmiş, doğum oranı binde 44'lere kadar yükselmiş, buna karşılık 1935-40 döneminde binde 19,4 olan genel ölüm oranı 1955-60 döneminde binde 12,6'ya gerilemiş ve doğal nüfus artış hızı da binde 31 'e, sayımlar arası nüfus artış oranı ise binde 28,5'e yükselmiştir.
- 1960-70 döneminde yıllık nüfus artış hızımızın bir miktar gerileyerek bin de 25 civarına düştüğünü görüyoruz. Oysa bu dönemde doğum oranında bir gerileme olmamıştır (binde 40'ın üzerinde). Bu durumu özellikle 1963-70 yılları arasında bir çok vatandaşımızın çalışmak üzere geçici olarak yurtdışına gitmeleri ve ülke nüfusunda sayılmamaları ile açıklayabiliriz. Bu dönem için bunların sayısı kümülatif olarak 700 bin civarındadır.

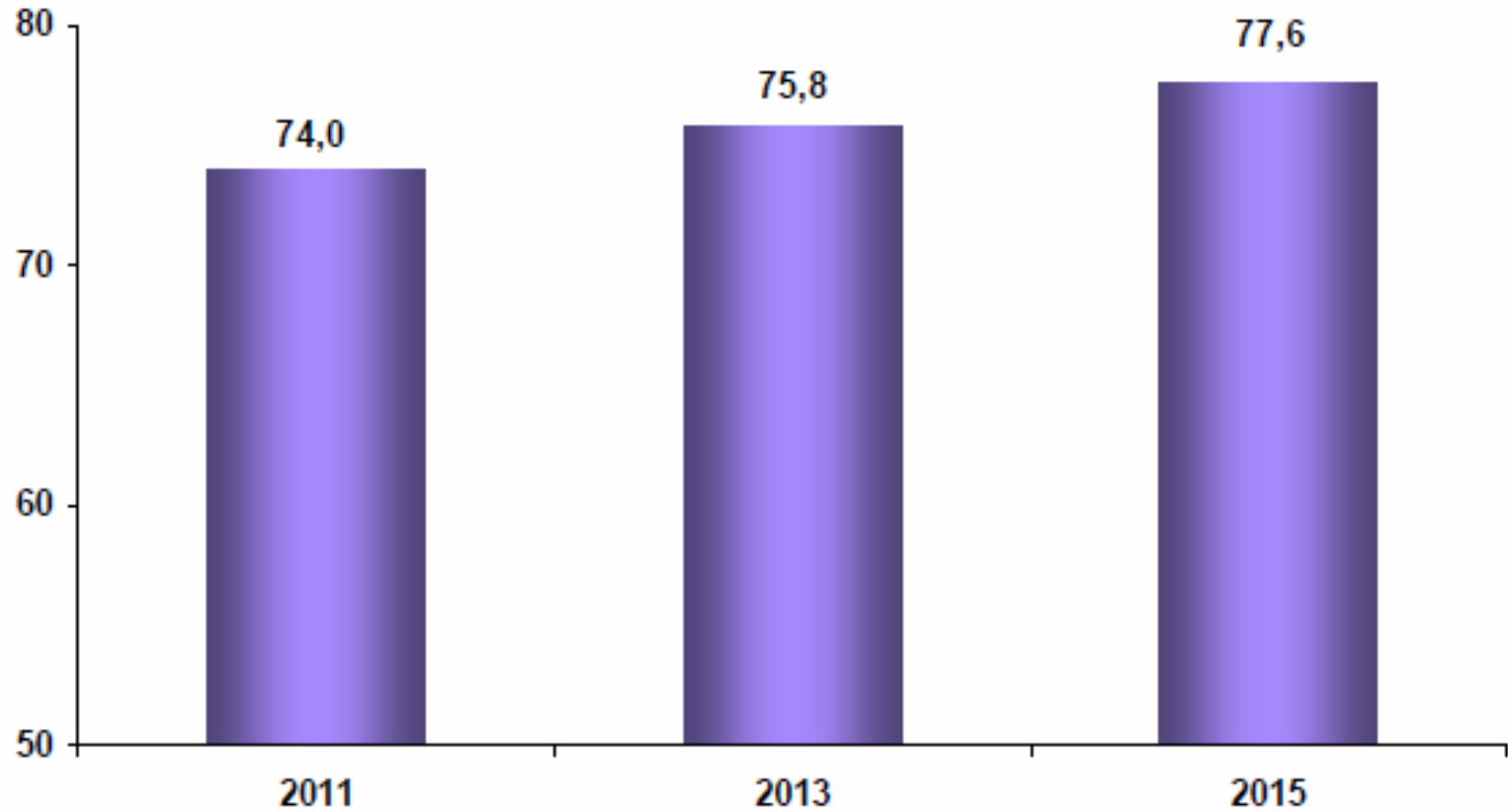
Nüfus (1970-2010)

Türkiye'nin Beşeri Kaynakları (Nüfus Miktarı ve Artışı)

- Ülkemizde 1970 yılından itibaren sayım yılları arası nüfus artış miktarı dört milyonu geçmiş, 1985 yılından itibaren de yıllık nüfus artış miktarı bir milyonu aşmıştır.
- 1980 lerden sonra sürdürülen nüfus planlaması çabaları sonucu doğum oranları 1985-90 dönemi için binde 29,3 düzeyine kadar gerilemiş, fakat buna paralel olarak sağlık koşullarının iyileşmesi sonucu ölüm oranlarının da binde 7,4'e kadar inmesi nedeniyle doğal nüfus artış oranında çok önemli bir gerileme olmamış bu oran ancak binde 21.9'a ,2003 tahmini ise doğal nüfus artış oranının binde 14.4 olduğudur.

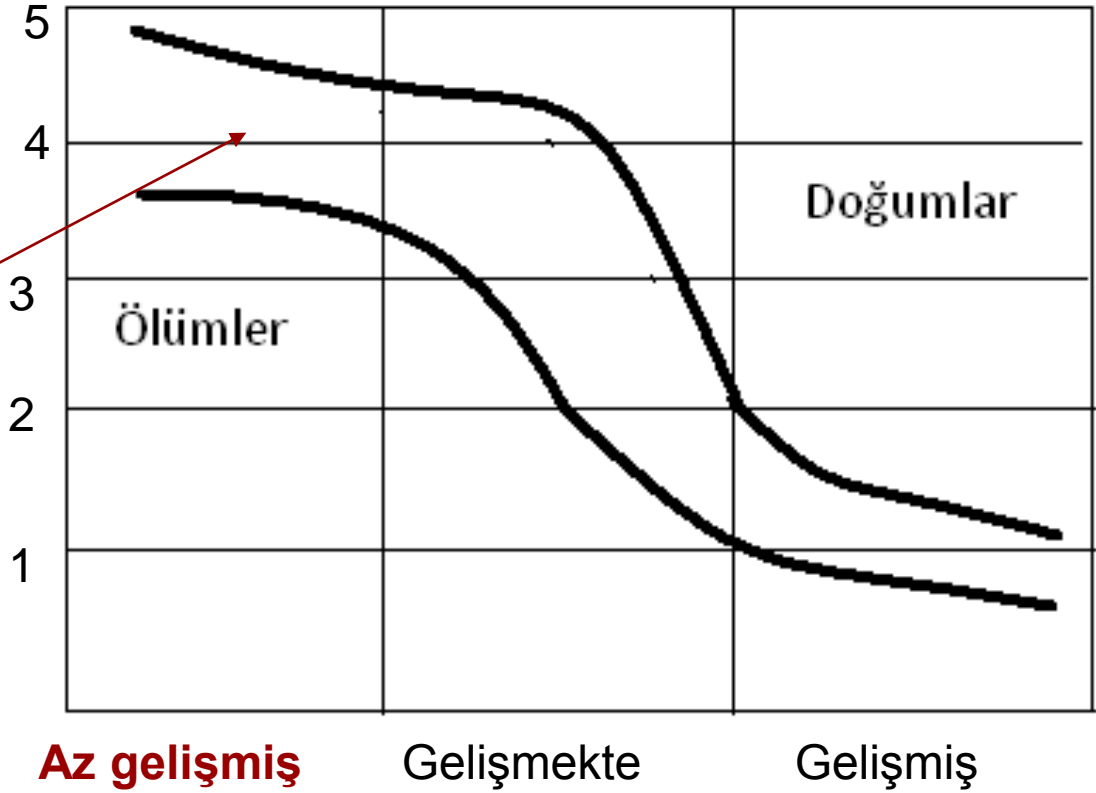
Türkiye: Nüfus Öngörüleri (Milyon Kişi)

Ekonomik Gelişme Aşamalarında Nüfus Artışı

Doğum ve ölüm oranları %

Az gelişmiş ülkelerde doğum ve ölüm oranları çok yüksek, nüfus durgundur ve oldukça yavaş bir şekilde artar.

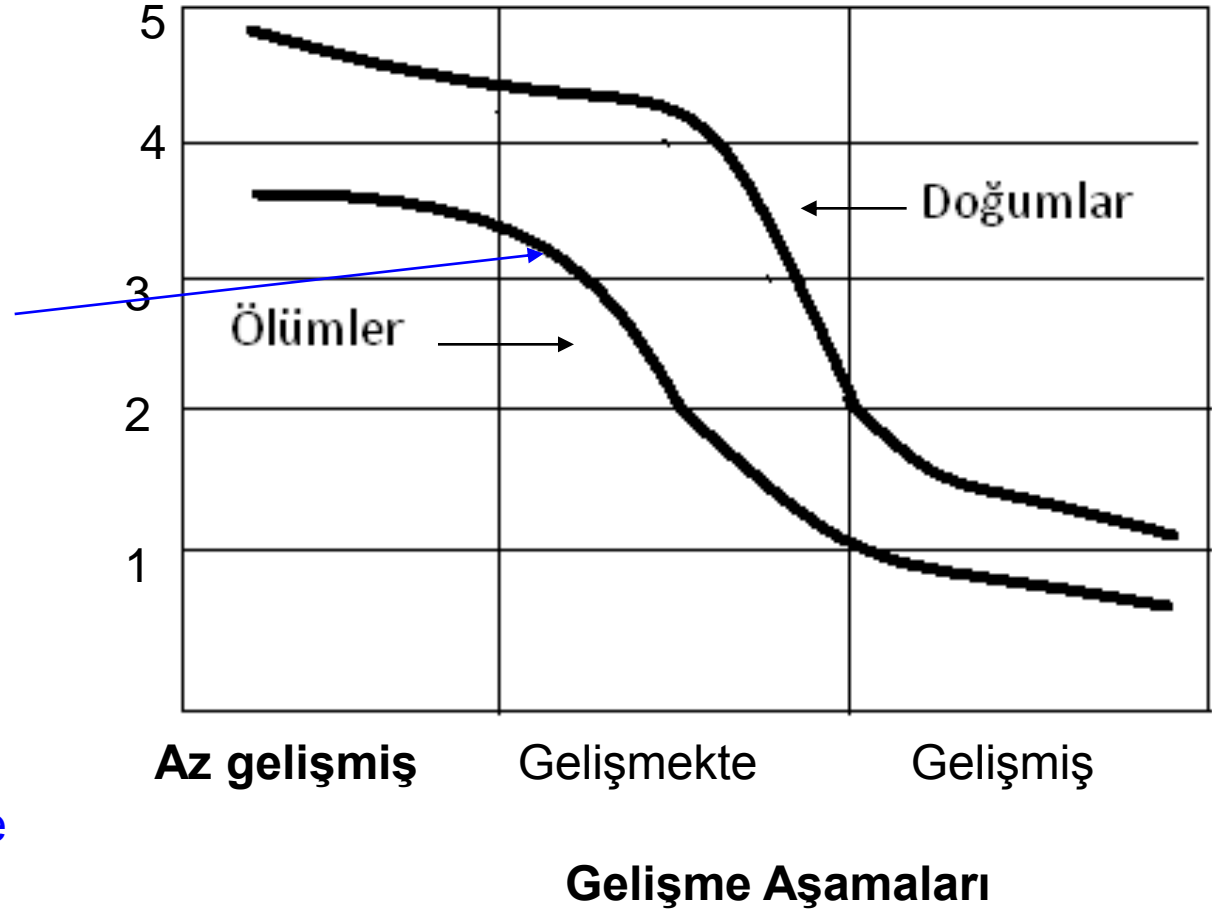

Gelişme Aşamaları

Ekonomik Gelişme Aşamalarında Nüfus Artışı

Doğum ve ölüm oranları %

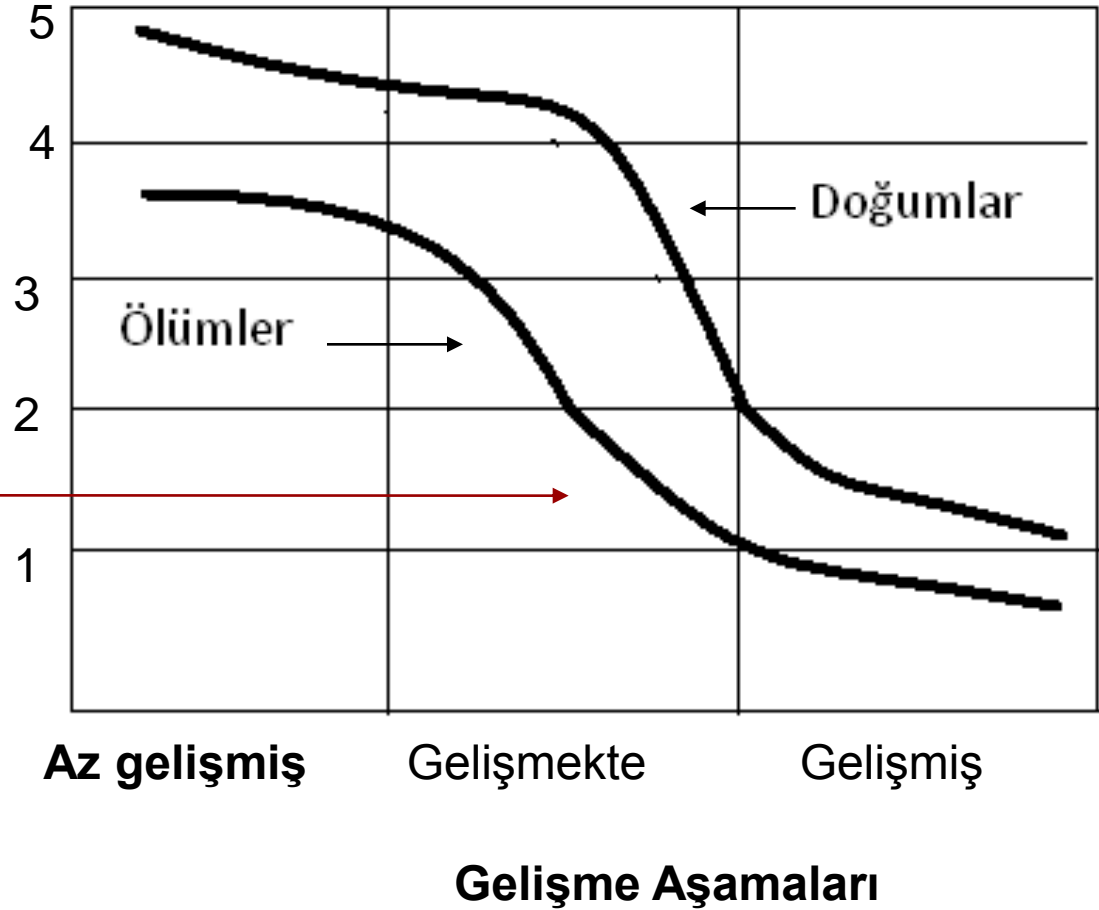
Ekonomik gelişmenin başlamasıyla önce ölüm oranları hızla düşmeye başlar, bu sırada doğum oranları henüz değişmemiştir, hatta hafif artma bile gösterebilir. Böylece kalkınma döneminde nüfusun artışı hız kazanır.

Ekonomik Gelişme Aşamalarında Nüfus Artışı

Doğum ve ölüm oranları %

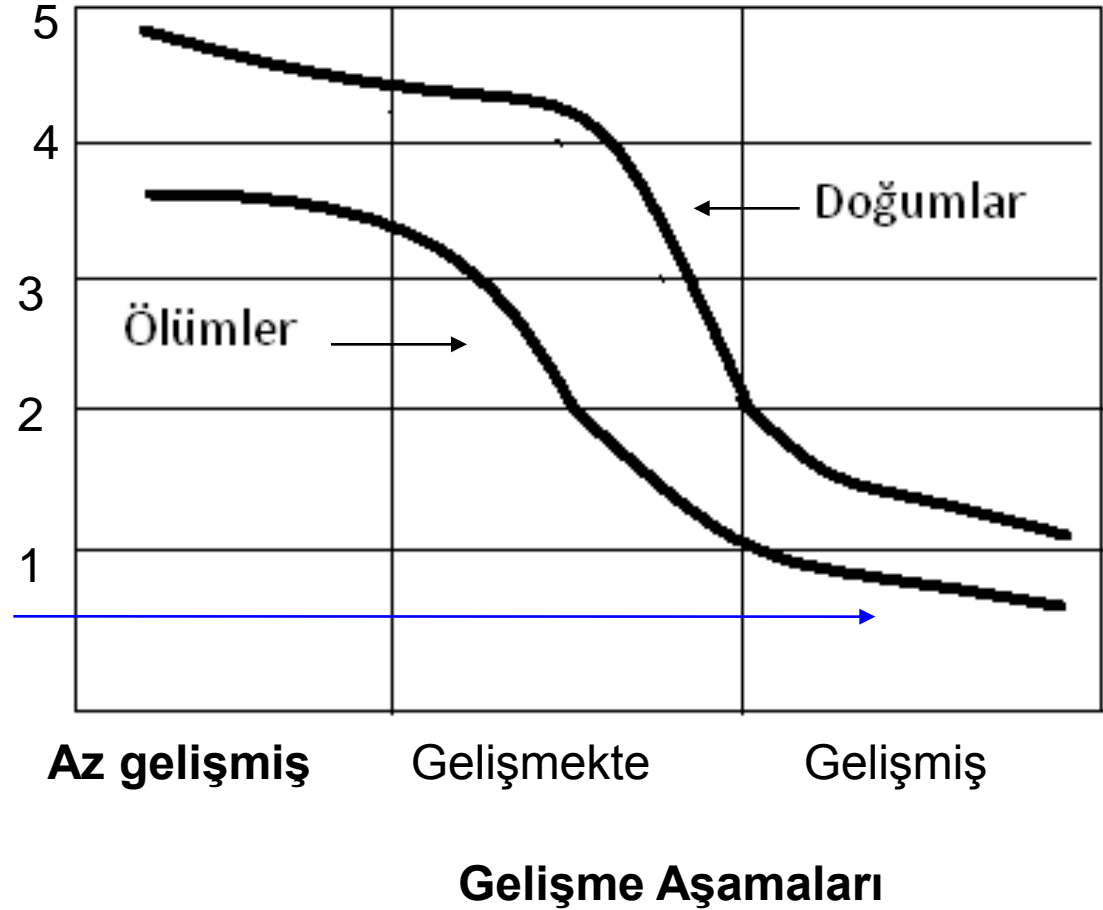
Kalkınma ilerledikçe gelirin ve kültür seviyesinin yükselmesi, şehirleşmenin ve küçük aile idealinin yayılması, nüfusun sayısından çok kalitesinin önem kazandığı sosyal bir gelişmenin meydana gelmesine ve böylece doğum oranlarının da düşmesine neden olur.

Ekonomik Gelişme Aşamalarında Nüfus Artışı

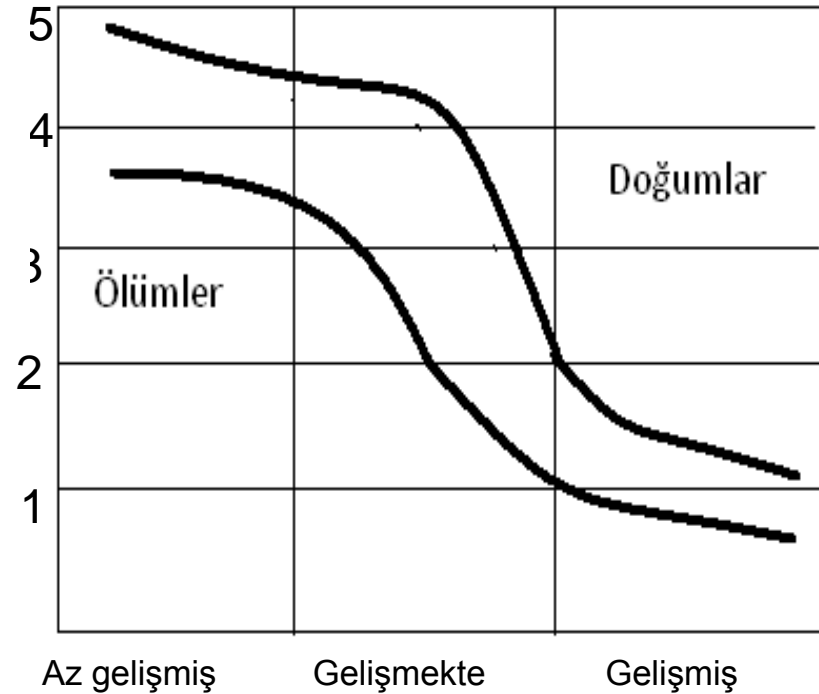
Doğum ve ölüm oranları %

Sonunda gelişmiş ekonomi aşamasına ulaşan ülkelerde doğum ve ölüm oranları aşağı düzeylerde tekrar birbirine yaklaşır ve nüfus artışı yavaşlar.

Türkiye

- Türkiye nüfusunun artış şekli, ekonomik gelişme aşamalarında görülen eğilimlere uymaktadır.
- Son yıllarda hem doğum hem ölüm oranları azalmıştır.
- Doğumlar açısından ikinci aşamanın sonlarında, ölümler açısından üçüncü aşamada

Nüfusun Cinsiyet Bakımından Bölünüşü

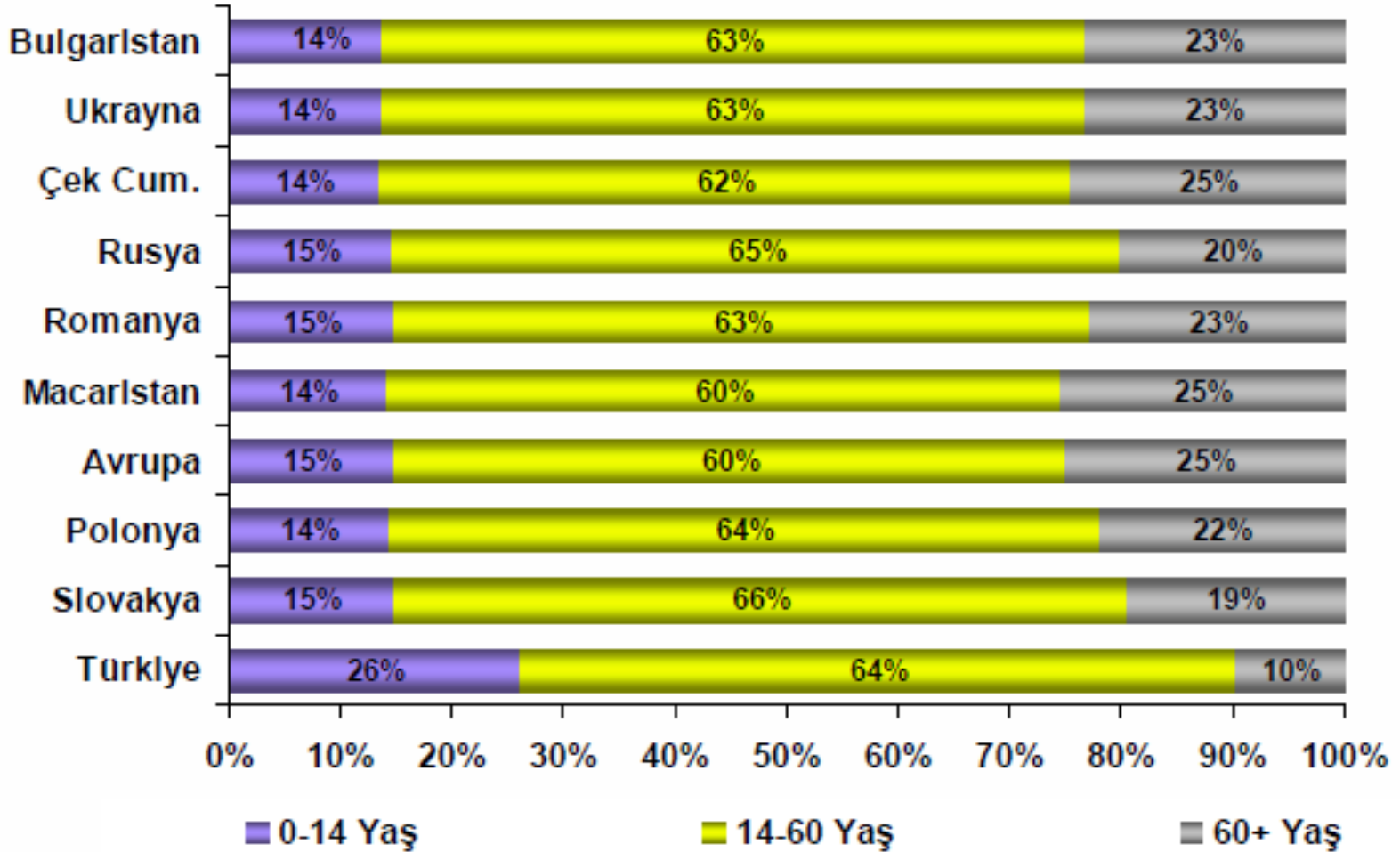
- Bir ülke nüfusunun kadın ve erkek olarak bölünüşü,
 - bu iki cinsin çalışma ve istihdam durumları,
 - üretime katılma payları,
 - üretim ve tüketim durumları birbirinden farklı olduğu için ekonomik açıdan önemlidir.
- Ayrıca nüfusun cinsiyet oranları nüfus artış hızı üzerinde de etki yapmaktadır.
- Genellikle birçok ülkenin nüfusunda kadın ve erkek nüfusu denge halindedir. Zaman zaman ülkemizde de değişiklik olsa da genelde dengededir.
- 2008'de erkek nüfus oranı %50.2, kadın nüfus oranı %49.8 dir.

Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

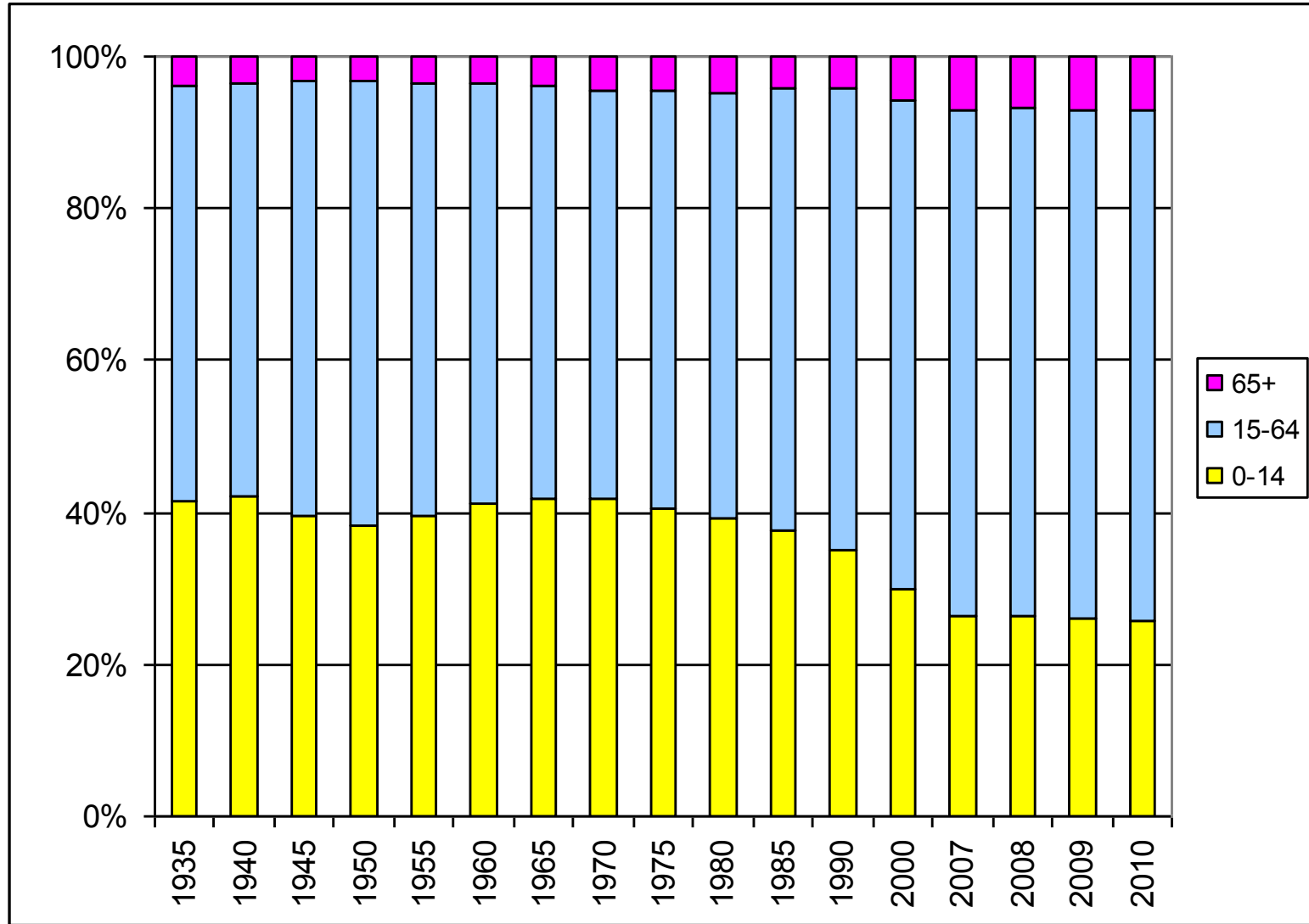
- İnsanların
 - tüketim mal ve hizmetlerine karşı olan ihtiyaçları,
 - çalışma ve üretim faaliyetlerine katılma durumları,
 - ekonomik ve sosyal davranışları yaşlara göre değişmektedir.
- Bu nedenle nüfusun yaş dağılımı, nüfusla ilgili incelemelerin en önemlilerinden birisini oluşturur.
- Örneğin; faal olan ve olmayan nüfusun dağılımında, nüfusun yaşlara göre bölünüşünü bilmek gerekir.
- Aynı şekilde doğurgan yaştaki nüfus miktarı, çoğalma hızı, ölüm oranları ile ölüm nedenleri incelenirken hep nüfusun yaş bölünüşünden yararlanır.
- Yaş grupları olarak nüfus genellikle 0-14, 15-64 ve 65 yaştan yukarı olmak üzere üç ana yaş grubuna ayrılarak incelenir.

Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

Ülkelerin Demografik Profili* (2010 Yılı)

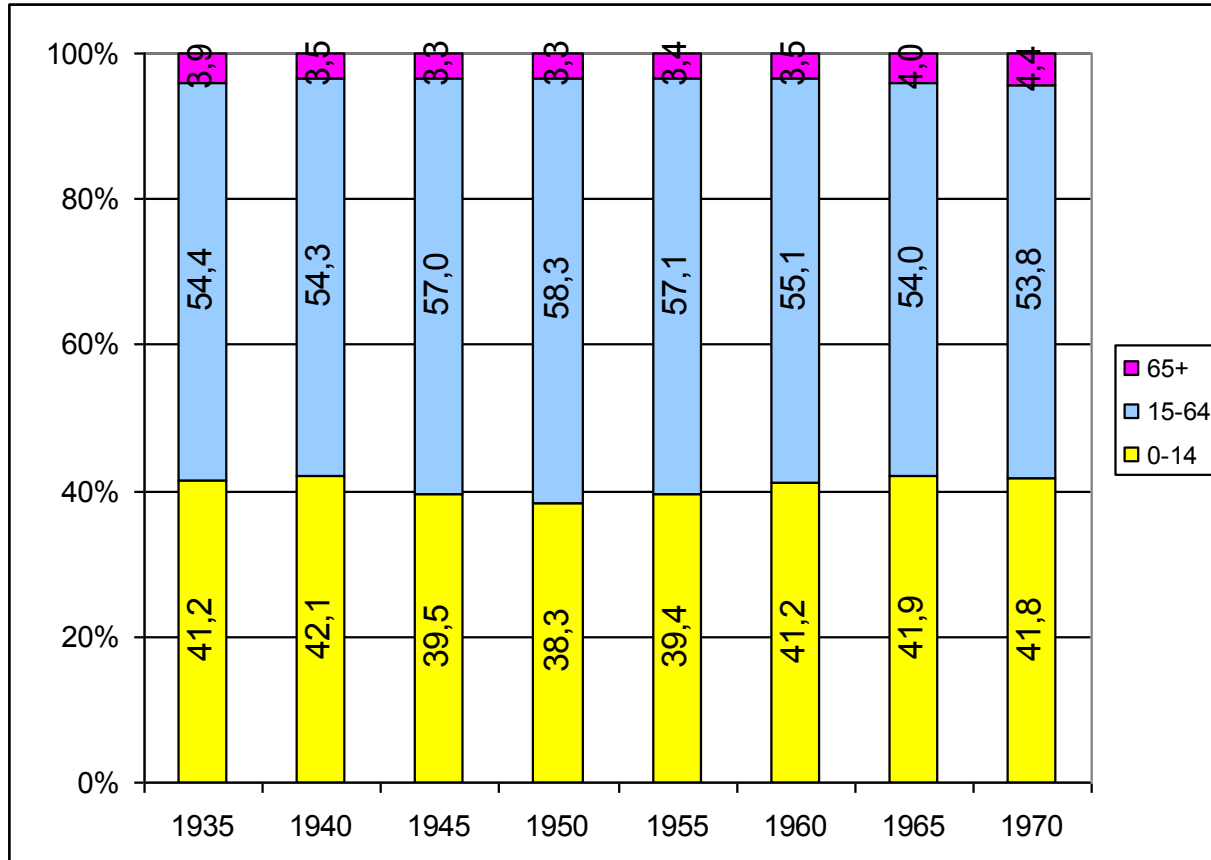

Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

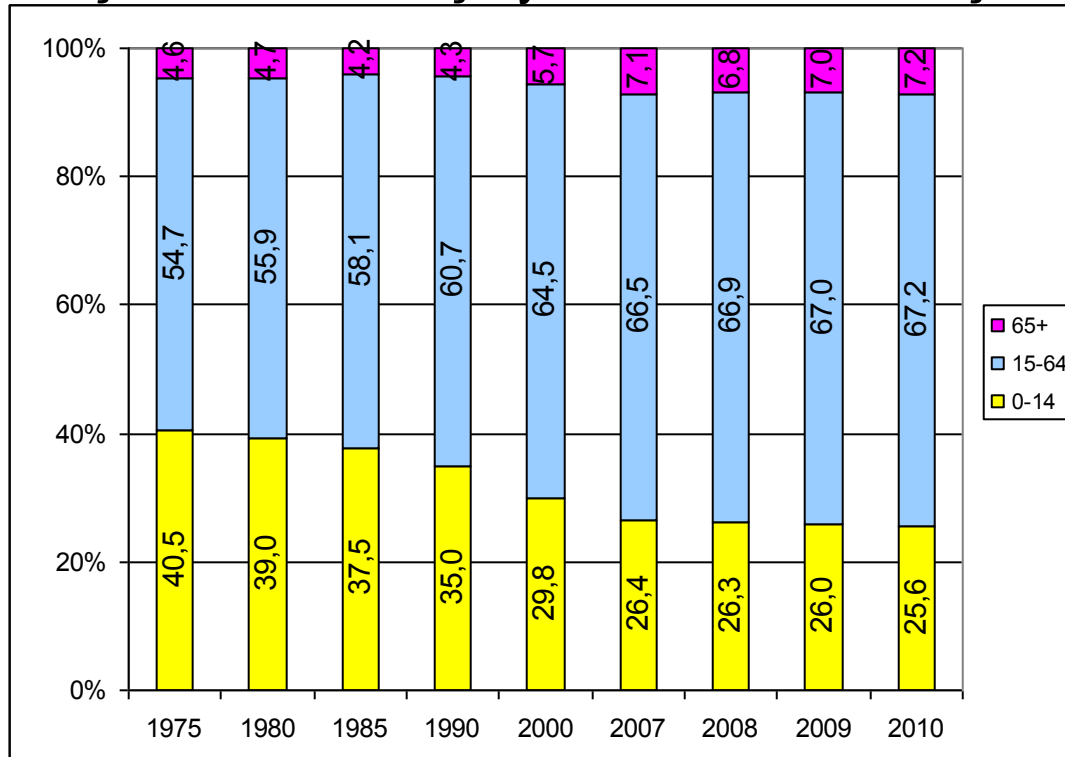
Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

- ülkemizde 0-14 arası yaş grubu; 1940 yılına kadar %42 oranında iken, II. Dünya Savaşını izleyen on yıllık dönemde bir miktar düşüş görülmüş, sonra yükselerek 1965 yılında tekrar %42 oranına ulaşmıştır.

Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

- Bundan sonra günümüze doğru gelindikçe, Kalkınma Planları hedeflerine paralel olarak devamlı bir düşüşle %26.4 dolaylarına kadar gerilemiştir.
- Burada önemle üzerinde durulması gereken konu, bu yaş grubunun toplam nüfus içerisinde oldukça yüksek bir oran oluşturmasıdır.

Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

- 0-14 yaş grubundaki nüfusun belirli ihtiyaçlarının ekonomik bakımdan faal olan nüfus tarafından karşılanması gerekmektedir.
- Örneğin, bu grubun beslenmesi, giyinmesi, eğitimi için gerekli okulların yapılması v.b. hizmetler bunlar arasında sayılabilir.
- Bu tür yatırımlar "**Demografik Yatırımlar**" olarak adlandırılmaktadır.
- Gelişmekte olan ülkelerde kaynaklar kıt olduğundan, bu harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranının yüksekliği, prodüktif yatırımların miktarının düşük kalması sonucunu doğurmaktadır.

Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

- Bu üç nüfus grubundan 15-64 yaşlarında bulunanlar, uluslararası ölçülere göre çalışabilecek ve ekonomik faaliyetlere katılabilecek kimselerdir.
- Dolayısıyla bunların oranlarının yüksek olması bir ülke için elverişli bir durumdur.
- Çocukları içine alan birinci gruba, yaşlıları kapsayan üçüncü gruplar genellikle ekonomik bakımdan faal işler alamayacak olan kimselerdir.
- Bunlar yaşamları için gerekli ihtiyaçlarını sağlamak da ikinci gruba güvendiklerinden, bu iki gruptakilere **"bağlı nüfus"** denir.
- Bağlı nüfus büyüklüğü ve önemi **"Bağımlılık Oranı"** ile ölçülür.

Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

$$\text{Bağımlılık oranı} = \frac{\text{0-14 yaşındakiler} + \text{65'den büyükler} \times 1000}{\text{15-64 yaşındaki nüfus}}$$

Bu oran gelişmiş ülkelerde düşük, az gelişmişlerde yüksek olur.

Bu oranın yüksek olması ulusal ekonomi için iyi değildir. Çalışan, üretimde bulunan insanların üzerindeki yükün fazla olması yani bağımlı nüfusun yüksekliği kalkınma çabalarını güçleştirir.

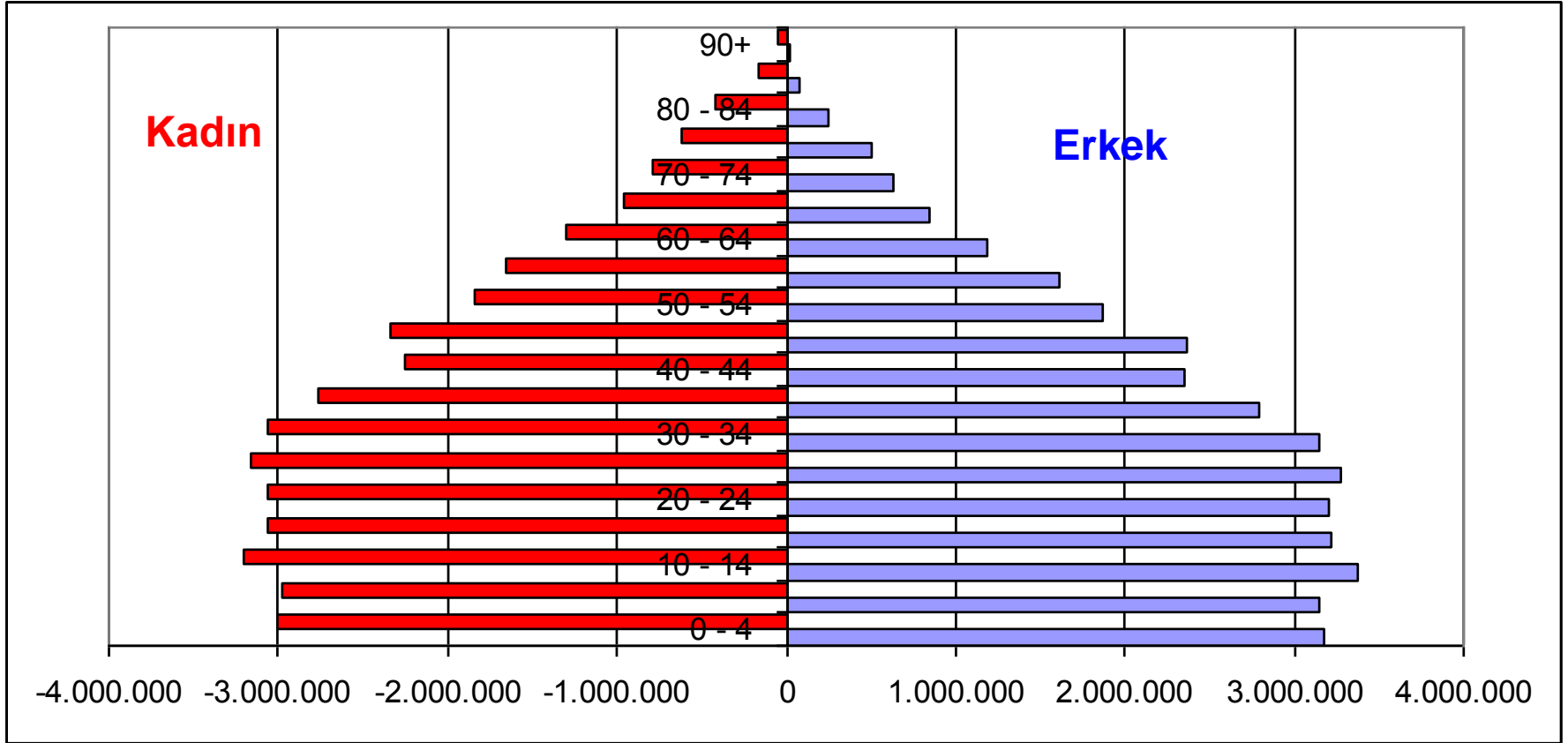
Yaş Bağımlılık Oranı

- 1970: Her bin kişi kendisi dışında **859** kişiye bakmak durumunda iken, 1990: **647**, 1995:**582**, 2010:**489**

Yıl Year	Toplam yaş bağımlılık oranı	Genç bağımlılık oranı (0-14 yaş)	Yaşlı bağımlılık oranı (65 + yaş)
2007	50,36	39,71	10,65
2008	49,51	39,28	10,23
2009	49,25	38,79	10,46
2010	48,89	38,13	10,76

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)

Nüfusun Yaşlara Göre Bölünüşü

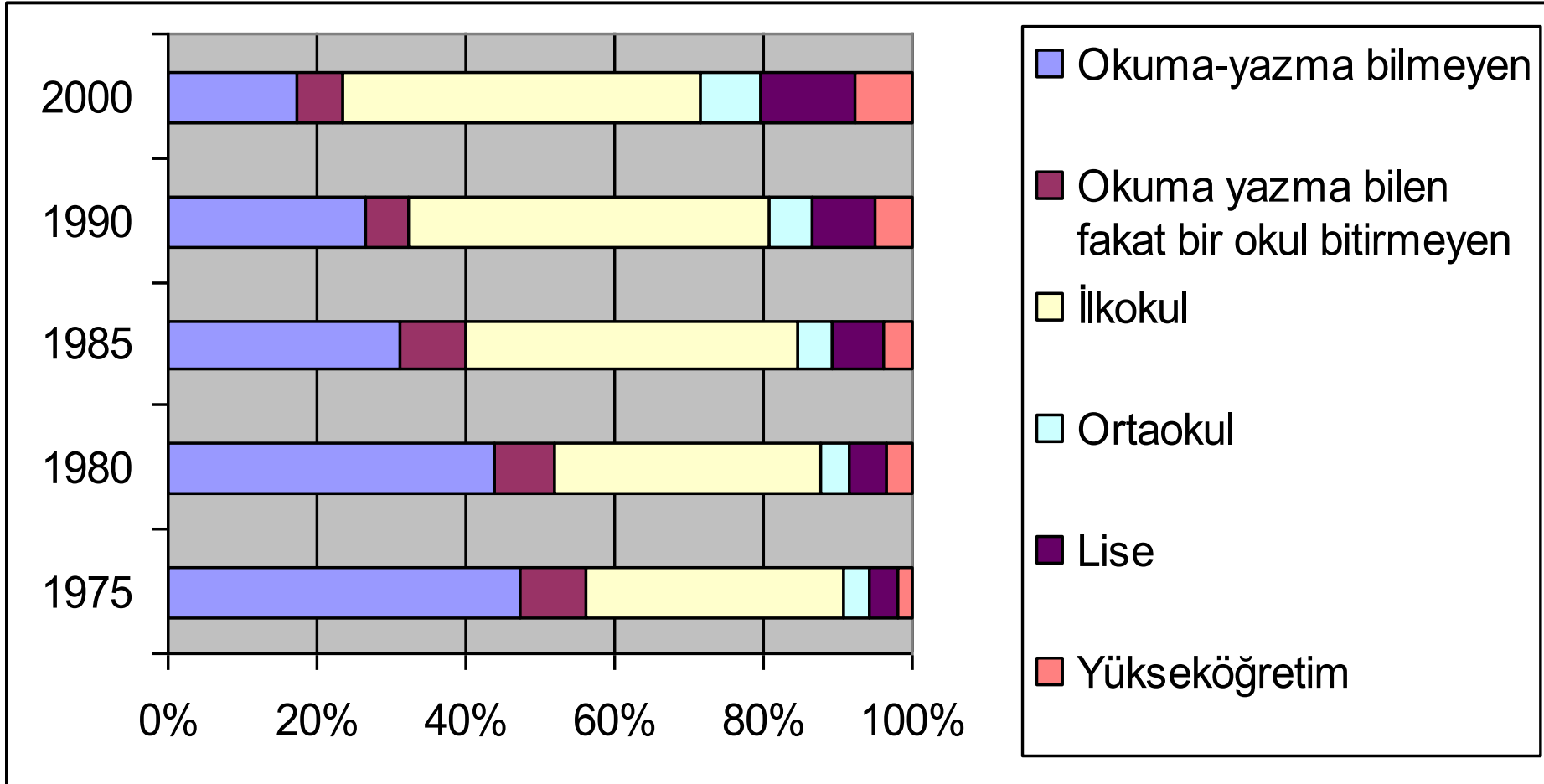

2010 yılı verileri TÜİK

Nüfusun Eğitim Düzeyi

- Nüfus ve işgücünün niteliğini belirleyen etkenlerden birisi de genel eğitim düzeyidir. Bir ülkenin **sosyal ve ekonomik gücüne** nüfusun eğitim düzeyinin etkisi büyüktür.
- Okur yazarların oranının yüksek olduğu ülkelerde ekonomik gelişme olanakları da fazladır.
- Türkiye'de yapılan nüfus sayımlarında 6 ve daha yukarı yaştaki nüfusun okur yazarlık durumu belirlenmiştir.
- 1927 yılında ülkemizde genel nüfusumuzun ancak %10'u okur-yazar durumda iken bu oran 2009'da %92.4'dür.
- 1927 yılında okur yazar nüfus içerisinde kadınlar erkeklerin ancak 1/4'i oranında iken, zaman içerisinde bu farklılık kapanarak son yıllarda kadınların %87'si okur-yazar durumuna gelmiştir.
- Ancak, ülke nüfusunun eğitim düzeyindeki yetersizlik devam etmektedir.

Nüfusun Eğitim Düzeyi

Ekonomik Açıdan Faal Nüfus

- Her ülkenin nüfus yapısında aktif olanlar ve olmayanlar olmak üzere iki ayrı grup bulunur.
- Bunlardan **servet yaratan, ulusal ekonomilerin gelişmesine hizmet eden aktif nüfustur.**
- Bu nedenle, tüm ulusal ekonomilerde ekonomik açıdan **faal nüfusun sayı ve oran olarak yüksek oluşu ekonomik yaşam üzerinde olumlu etkiler** yapar.
- Aktif nüfus miktarı ve niteliği, ulusal ekonomilerin üretim kapasiteleri hakkında bilgi veren ölçütler arasında yer alır.
- Uluslararası istatistiklerde genellikle 15-64 yaşlarındaki nüfus ekonomik açıdan faal yaştaki nüfus olarak kabul edilmektedir.
- Oysa bu yaş gurubu dışında kalan nüfus içerisinde ekonomik faaliyete katılarak üretimde bulunanların sayısı da küçümsenemeyecek durumdadır.

Çalışan Nüfus

Yıllar	İstihdam edilenler	Nüfus	%
1927	4977	13648	36
1935	4972	16158	31
1940	7875	17821	44
1945	9123	18790	49
1950	10724	20947	51
1955	11581	24065	48
1960	12286	27755	44
1965	13006	31391	41
1970	13742	35605	39
1975	15075	40348	37
1980	17219	44737	38
1985	20176	50664	40
1990	20677	56473	37
2000	21580	67804	32
2005	22455	68566	33
2010	22594	73003	31

İşgücü Durumu

Türkiye'de İşgücü durumu (Bin kişi)

Yıllar	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İşgücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne katılma oranı(%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)
2005	48.356	21.691	19.633	2.058	26.665	45	9	12	41
2006	49.275	21.913	19.933	1.980	27.362	44	9	11	40
2007	50.177	22.253	20.209	2.044	27.925	44	9	11	40
2008	50.982	22.899	20.604	2.295	28.083	45	10	12	40
2009	51.833	23.710	20.615	3.095	28.124	46	13	16	40
2010	52.904	24.594	21.858	2.737	28.310	46	11	14	41
2011	53.985	25.594	23.266	2.328	28.391	47	9	11	43
2012	54.961	26.141	23.937	2.204	28.820	48	8	10	44
2013	55.982	27.046	24.601	2.445	28.936	48	9	11	44
2014	56.986	28.786	25.933	2.853	28.200	51	10	12	46
2015	57.870	29.686	26.632	3.054	28.183	51	10	12	46

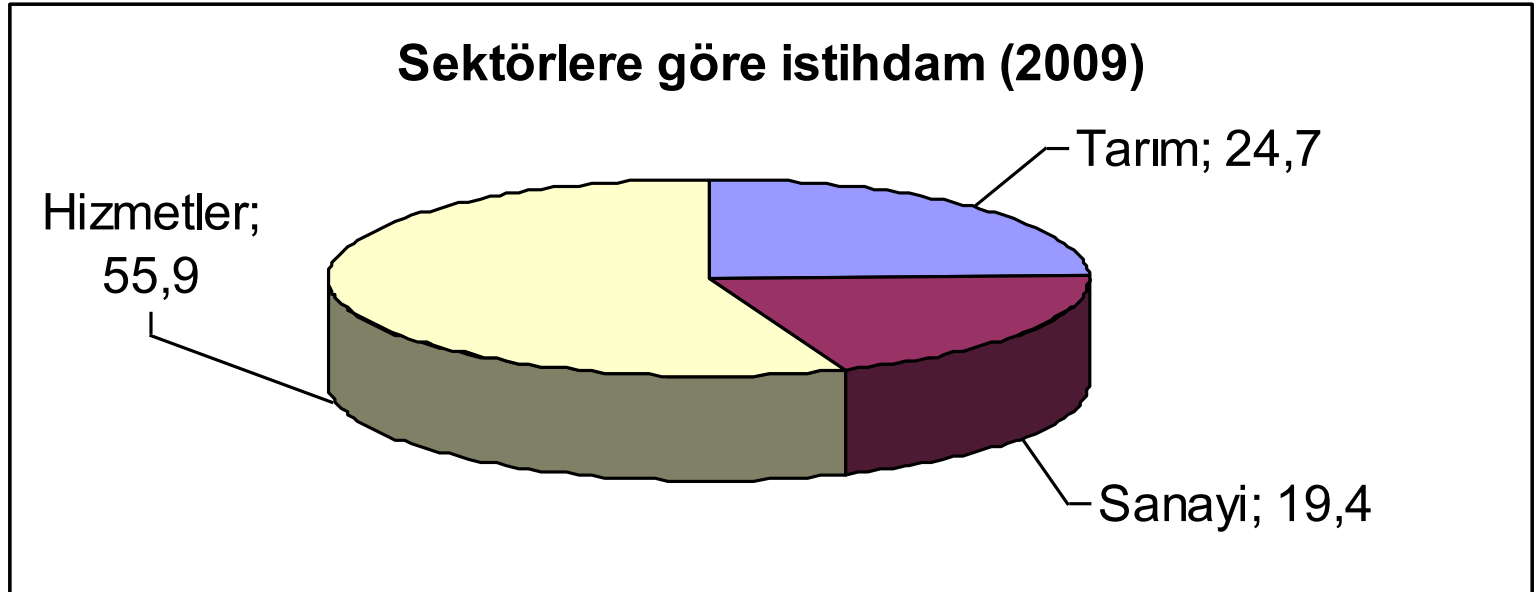
TÜİK 2015

Çalışan Nüfusun Sektörlere Dağılışı

- Bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısını incelerken üzerinde durulması gereken konulardan birisi de çalışan nüfusun sektörlere (iş kollarına) göre dağılışıdır.
- Üretim hayatında çalışan kişilerin oluşturduğu kitleye çalışan (faal, aktif) nüfus denilmektedir.
- Bu topluluğa ilişkin değişiklikleri meslek istatistikleri aracılığı ile izlemekteyiz.
- Çalışan nüfusun iş kollarına göre dağılımında; tarım, sanayi ve hizmetler olmak üzere üç ana sektör bulunmaktadır.

Çalışan Nüfusun Sektörlere Dağılışı

- Ülkemize ilişkin mevcut verileri ana sektörler olarak gruplandırırdığımızda, 1955 yılında faal nüfusumuzun %77,4'ü tarım sektöründe çalışmakta iken, bu oran gittikçe düşerek 2000 yılında %45,3'e kadar gerilemiştir. Tarım kesiminde çalışanların sayısına bakıldığında, 2000 yılına kadar önemli bir değişiklik olmamıştır. Bu dönemden sonra hızla azalmıştır. 2009 yılında çalışanların sayısı 5,2'milyona gerilemiştir. Oran olarak da %25'e düşmüştür.

Çalışan Nüfusun Sektörlere Dağılışı

- Sektörde çalışanların oransal olarak azalması, tarımdaki emek verimliliğinin yükselmesi açısından önemli bir gelişme olarak belirtilebilir.
- Ana sektörler olarak düşünüldüğünde, ülkemizde sanayi ve hizmet sektörlerinin genel ekonomi içerisindeki payı giderek artarken, tarımın payının azalmasına karşın, yine de çalışan nüfusun halen dörtte birlik bir bölümü tarımla uğraşmaktadır.

Çalışan Nüfusun Sektörlere Dağılışı

- Ekonomimizde ikinci olarak en fazla işgücü kullanan kesim hizmetler sektörüdür. Bu sektörü geniş anlamda (birleştirilmiş olarak) ele alırsak, 1955 yılında işgücünün ancak %14,4'ü çeşitli hizmetlerde çalışmaktayken, 2009 yılında bu oran %56'ya yükselmiştir
- Çalışan nüfus içerisinde üçüncü sırayı sanayi kesimi oluşturmaktadır. Sanayi sektörü geniş anlamda düşünüldüğünde, 1955 yılında işgücünün ancak %8,2'si bu kesimde çalışırken 2006 yılında bu oran %19'a ulaşmıştır.
- Çalışan nüfusun tarım alanından ekonominin diğer kesimlerine kayması, ekonominin gelişme süreci içerisinde, sanayi ve hizmet sektörlerinde işgücü fazlalığı yaratmadığı sürece normal karşılanmak durumundadır.

Nüfus Yoğunluğu

- Nüfusun ülke içerisindeki dağılışının bilinmesi, ekonomik ve sosyal araştırmalar açısından gereklidir.
- Bir ülkenin nüfusunun diğer bir ülke nüfusu ile veya bir bölgenin nüfusunun diğer bir bölgenin nüfusu ile karşılaştırılması, ekonomik potansiyelin ölçüsü açısından önemlidir.
- Örneğin, nüfusu yoğun olan bölgelerin genellikle sanayi merkezi olduğu ve ekonomik açıdan gelişmiş oldukları söylenebilir ve nüfus yoğunluğu bir çok ekonomik ve sosyal problemin çözümü açısından önemli bir veri olarak kabul edilir.

Nüfus Yoğunluğu

- **Nüfus yoğunluğu** (aritmetik yoğunluk); bir ülke veya bir bölgedeki nüfus sayısının, o ülke veya bölgenin yüzölçümüne bölünmesi ile hesaplanan (kilometre kareye düşen) nüfus sayısı ile ifade edilir.
- **Fizyolojik yoğunluk**; tarımda bitkisel üretimde kullanılan ekili dikili alanlara düşen nüfus miktarıdır.
- **Tarımsal yoğunluk**; bitkisel üretimde kullanılan ekili dikili alanlara düşen tarımsal nüfus miktarını göstermektedir.
- Yurdumuzda aritmetik yoğunluk 1927 yılında km²'ye 18 kişi iken 2000 nüfus sayımına göre 87, 2010 yılı için 96 kişiye yükselmiştir. Sınırlarımız değişmediğine göre bu gelişme hızı nüfus artışından ileri gelmiştir.

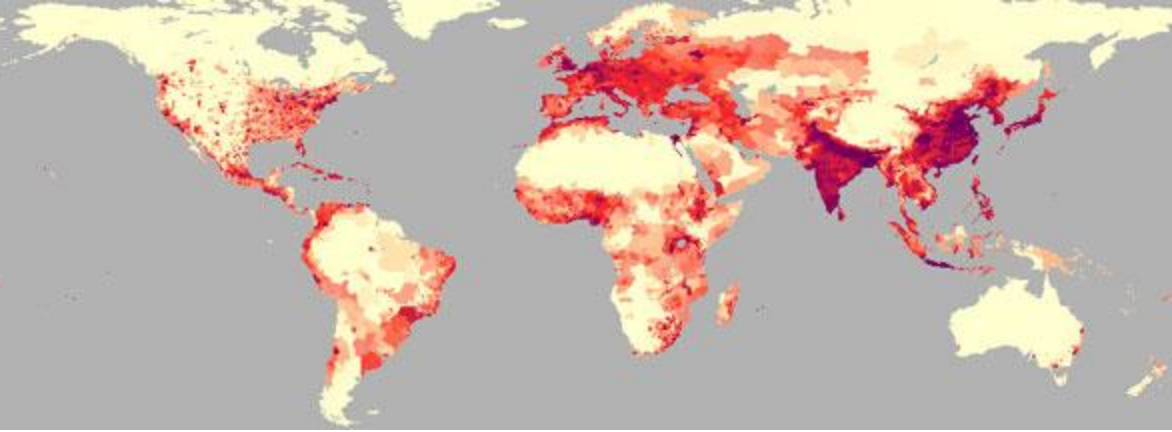
- 2013...101 kişi/km2

Yıl	Nüfus	Yıllık nüfus artış hızı (‰)	İl sayısı	İlçe sayısı	Belde/ilk kademe belediyesi sayısı	Köy sayısı	Nüfus yoğunluğu
2007	70 586 256	-	81	850	2 294	34 438	92
2008	71 517 100	13,10	81	892	1 981	34 349	93
2009	72 561 312	14,50	81	892	1 978	34 367	94
2010	73 722 988	15,88	81	892	1 977	34 402	96

Nüfus Yoğunluğu

- Dünya ortalaması nüfus yoğunluğu 1999 yılı için km²'ye 51 kişi olup, Türkiye bu ortalamanın yaklaşık iki katı yoğunluğa sahiptir.
- Bununla beraber ülkemizde nüfus yoğunluğu birçok Avrupa ülkesinden çok daha düşüktür.

Kıtalar	Milyon
DÜNYA	6,892
Afrika	1,030
Amerika	929
Asya	4,157
Avrupa	739
Avustralya	35

Nüfus Yoğunluğu

- 1988 yılı verilerine göre nüfus yoğunluğu km²'ye
 - Hollanda'da 381,
 - Belçika'da 333,
 - Almanya'da 230,
 - İngiltere'de 242,
 - İtalya'da 190,
 - Polonya'da 120,
 - Portekiz'de 109,
 - Türkiye'ye en yakın olarak İspanya'da 78, Yunanistan'da 81 kişidir.

Nüfus Yoğunluğu

- Buna karşılık nüfus yoğunluğu ülkemizden çok daha az olan dünya ülkelerinin sayısı da fazladır. 1999 yılı için
 - A.B. D.'de 29,
 - Meksika'da 50,
 - Brezilya'da 19,
 - Arjantin'de ve Yeni Zelanda'da 13,
 - Avustralya ve Libya gibi ülkelerde ise km²'ye sadece 3 kişi düşmektedir.

Nüfus Yoğunluğu

- Aritmetik yoğunluk ülkenin çeşitli yörelerinde birbirinden farklı değerler almaktadır.
- 2008'e verilerine göre nüfus yoğunluğu
 - Doğu Marmara Bölgesinde (İstanbul hariç) 105,
 - Akdeniz Bölgesinde 102,
 - Güneydoğu Anadolu'da 98,
 - Batı Anadolu'da 93,
 - Batı Marmara'da 72,
 - Doğu Karadeniz'de 71,
 - Batı Karadeniz'de 61,
 - Orta doğu Anadolu'da 47,
 - Orta Anadolu'da 42 ve
 - Kuzeydoğu Anadolu'da 31 kişi/km² dir.

Nüfus Yoğunluğu

Bölgeler arası nüfus yoğunluğu farklılığını iller arasında da görmekteyiz. Genellikle ülkenin kıyı bölgeleri ile sanayi bölgeleri çok yoğun, iç ve doğu bölgeleri ise az yoğun nüfusa sahiptir.

- **Türkiye'de nüfusu en yoğun alan iller;**

- İstanbul 2444,
- Kocaeli 413,
- İzmir 316,
- Hatay 242,
- Bursa 241,
- G.Antep 236,
- Zonguldak 187,
- Ankara 186,
- Ordu ve Trabzon'da 161 kişi/km² dir.

- **Nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu iller,**

- Tunceli'de 12,
- Erzincan'da 18,
- Bayburt ve Gümüşhane'de 20,
- Sivasta 22,
- Artvin ve Ardahan'da 23,
- Çankırı ve K.Maraş'ta 24,
- Bingöl, Iğdır ve Kars'ta 31 ve
- Hakkari'de km²'ye 36 kişi düşmektedir.

Nüfus Yoğunluğu

- Ülkemizde aritmetik yoğunluğun oldukça düşük olmasına karşın fizyolojik ve tarımsal yoğunluk daha yüksektir ve tarımsal açıdan fizyolojik ve tarımsal yoğunluk ölçüleri daha anlamlıdır.
- Genel nüfus miktarı çeşitli tarımsal tüketim maddelerine karşı olan talebi, tarımsal arazi genişliği ise bu maddelerin üretim olanaklarını belirlemesi nedeniyle, bu yoldan bulunan yoğunluk ölçüsü, yani fizyolojik yoğunluk daha anlamlı olacaktır.

Nüfus Yoğunluğu

- 1950 yılında fizyolojik yoğunluk km²'ye 131 kişi iken, daha sonraki yıllarda bu yoğunluk bir miktar düşmüştür.
- Özellikle 1950-1960 yılları arasında traktör sayısının hızla artması sonucu, çayır - mer'a alanlarının tarla arazisine dönüştürülmesiyle tarımsal alanlardaki artış, nüfus artışından daha hızlı olmuştur.
- Böylece hem fizyolojik hem de tarımsal yoğunluk bir miktar düşmüştür. 1970 yılından sonra yeniden bir yükselme başlamıştır. Tarıma yeni alanlar kazandırmak oldukça güç olduğuna göre, kırsal alandaki nüfusu başka alanlara kaydırmak olanağı olmadığı sürece bunun yükselmeye devam etmesi çok doğaldır. Tarımsal yoğunluk ise 2008 yılında tarımsal nüfusun %30'lara gerilemesi sonucu km² ye 64 kişi olarak hesaplanmıştır.

Nüfusun Yerleşim Durumu

- Nüfusun ülke yüzeyinde nasıl yerleştiği konusu hem ekonomik hem de sosyal açılardan önemlidir.
- Yerleşme durumu insanların yaşam şeklini, ekonomik faaliyetlerin kapsam ve çeşitlerini, düşünce ve davranışları büyük ölçüde etkiler.
- Özellikle şehirleşme oranı, ekonomik kalkınma ve medeniyet seviyesi ile yakından ilgilidir.
- Nüfus sayımlarına göre yerleşmeler köyde ve şehirde oturanlar olarak ikiye ayrılmaktadır.

Nüfusun Yerleşim Durumu

- Yönetmelik açıdan yapılan bu ayrıma göre, köylü nüfus, köylerde ve bucak (kasaba) merkezlerinde oturanlar, şehirli nüfus ise il ve ilçe merkezlerinde oturanları kapsamaktadır.
- Günümüzde köy veya kasaba merkezinde oturduğu halde çiftçilikle uğraşmayan pek çok kişi olduğu gibi, ilçe veya il merkezinde oturduğu halde köy ile ilişkisini koparmayanlar veya çiftçilik yapanlar da vardır.
- Birleşmiş Milletler Örgütü, "Onbin" ölçütünü kullanmaktadır. Yani onbin nüfusun altında bulunan yerleşim yerleri kırsal, üstünde olan yerler ise kentsel yerleşim yeri sayılmaktadır.

Nüfusun Yerleşim Durumu

- 1927-1950 yılları arasında genel nüfus miktarında 7 milyon civarında bir artış olduğu halde, oransal olarak köylü ve şehirli nüfus oranlarında belirgin bir değişiklik olmamıştır.
- Genel nüfusun dörtte üçü köylerde otururken, ancak dörtte biri şehirlerde oturuyordu.
- 1950'yi izleyen dönemde bu oranlarda önemli değişimler olmuş ve hızlı bir şehirleşme sonucu 1990 Genel Nüfus Sayımı'nda köylü nüfus oranı %50'nin altına inerek %40'lara kadar düşmüştür.

Nüfusun Yerleşim Durumu

- Ülkemizde 1950 yılından sonra başlayan şehirleşme eğilimi 1960-70 döneminde en yüksek düzeye çıkmış, 1970-80 döneminde ise biraz gerileme göstermiştir.
- Ancak 1980-85 dönemi içerisinde şehirleşme hızı %5,1, 1985-90 dönemi için ise %4,8 gibi yüksek düzeylerde seyretmiştir. Kuzey Akdeniz ülkelerinde şehirleşme düzeyi İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkelerine oranla çok daha düşüktür.
- Örneğin, şehirli nüfus oranı İngiltere'de %91, İsveç'de % 87, B.Almanya ve Danimarka'da %85'dir.
- Oysa ki Kuzey Akdeniz ülkeleri arasında en üst düzeyde şehirleşmiş olan Fransa'da nüfusun %76'sı şehirlerde yaşamaktadır. Doğal olarak şehirleşme düzeyi yüksek olan ülkelerde şehirleşme hızı yavaşlamıştır

Nüfusun Yerleşim Durumu

- Ülkemizde şehirleşme olgusu genellikle büyük şehirlere göç şeklinde olmuş ve büyük şehirlerin nüfusu hızla artmıştır.
- Sanayileşmenin ve gelişmişliğin göstergelerinden birisi olarak benimsenen şehirleşme, ülkemizde diğer ülkelere göre farklılık gösterir.
- Ülkemizdeki şehirleşme. bütün şehirlerin büyümesi şeklinde ortaya çıkmayıp, büyük şehirlerin devleşmesi şeklinde gerçekleşmiştir Buna karşın, diğer küçük ve orta büyüklükteki şehirlerimizdeki artış daha az olmuş, veya bazı şehirlerimizde gerileme bile görülmüştür

Nüfusun Yerleşim Durumu

- Kırsal kesimden kentlere olan nüfus akımında;
 - şehrin çekiciliği,
 - iş bulma olanağı,
 - topraksızlık,
 - tarımdaki makineleşme,
 - tarımdaki aşırı işgücü fazlası,
 - son 20-25 yıllık dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizdeki terör olayları nedeniyle, büyük şehirlere göç v.b nedenler sayılabilir.
- Köyden şehre göçün yoğunlaşması şehirlerde pek çok ekonomik, sosyal ve kültürel sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların en önemlileri arasında; bu nüfusun barınması, eğitimi, çalışma çağındakiler ile çalışma çağına gelecek olanların istihdamı meseleleri sayılabilir.

İşgücü Arz ve Talebi (istihdam)

- İstihdam en basit olarak, çalışabilir durumda olanlara niteliklerine ve yeteneklerine göre iş bulmak şeklinde tanımlanabilir.
- Ülkemiz nüfusunun genç nüfus niteliğinde olması nedeniyle, nüfus piramidinden de izleneceği gibi, tabandan gelen devamlı bir genç nüfus baskısı söz konusudur. Çok doğal olarak, her yıl faal nüfusumuza giderek daha fazla kişinin katılması nedeniyle işgücü arzı büyümektedir.
- Ancak, çalışma çağındaki nüfusun tamamı ekonomik bakımdan aktif değildir. Öğrenciler, bazı hastalar ve engelliler, ev kadınları, genellikle emekliler, tutuklu ve hükümlüler aktif nüfus içerisinde yer almazlar

İşgücü Arz ve Talebi (istihdam)

- Ülkemizdeki işgücü verilerine dayanarak hesaplanan "**işgücüne Katılma Oranı**" planlı dönem başında 1962 yılında 0,45 iken, bu oran 1995 yılında 0,35'e düşmüştür. Bir başka anlatımla, toplam ülke nüfusunun 1962 yılında her yüz kişisinden 45 kişisi çalışmakta iken, bu oran otuz üç yıl sonra hızlı nüfus artışının olumsuz etkisinde kalarak her yüz kişiden 35 kişisi çalışır duruma gerilemiştir. Yani çalışan nüfus kitlesinin bakmak durumunda olduğu kişilerin sayısında bir artış meydana gelmiştir.

- $$\frac{\text{Çalışanlar (İstihdam edilenler) + işgücü Fazlası (İşsizler)}}{\text{(Toplam işgücü Arzı)}}$$
- işgücüne Katılma Oranı(*) = -----
- -----
- Nüfus (15 +)

İşgücü Arz ve Talebi (istihdam)

- Toplam işgücü arzının kullanım için hazır bir potansiyel olduğunu, çeşitli nedenlerle her zaman bu potansiyelin tamamının kullanılmadığını unutmamak gerekir.
- Yurdumuzda toplam işgücü talebi, toplam işgücü arzının, oldukça altında kalmaktadır. Aradaki fark ise işgücündeki fazlalığı, bir başka deyişle işsizlerin sayısını vermektedir. işgücüne katılma oranını hesaplarken, sadece fiilen çalışanları dikkate almak daha gerçekçi bir sonuç verecektir.
- şöyle ki, fiilen çalışanların, toplam nüfusa oranı şeklinde hesaplanacak değer, yukarıda belirtilen ortalama 0,4 oranından daha da düşük olacak ve çalışan her işgücünün 2,5 kişiye değil, yaklaşık 3 kişiye bakmak durumunda olduğu sonucu bulunacaktır

İşgücü Arz ve Talebi (istihdam)

- Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK), işgücü arzı ve istihdam edilenlerle ilgili, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi sonuçlarına göre düzeltilen "Hane halkı İşgücü Anketleri" sonuçları; Mayıs 2009 itibariyle ülkemizin
 - işgücü arzını 24837 kişi,
 - istihdam edilenleri 21455 kişi ve
 - genel işsizlik oranı da %13,6 olarak belirlemiştir.
 - İşsizlik oranı tarım dışında %17,0, tarım kesiminde %7,8 hesaplanmıştır.
- Günümüzde gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkeler açısından işsizlik, ekonomik ve sosyal bir sorun olma özelliğini korumaktadır. OECD ülkeleri ile ilgili veriler incelendiğinde; işsizlik ortalaması 1995 yılı için %9 oranındadır. Lüksemburg %2,8, Japonya %3,1, İsviçre %4,2, İzlanda ve Norveç %5 oranı ile işsizliğin en düşük olduğu ülkelerdir.
- Türkiye ise % 14,3 oranıyla işsizliğin en yoğun olduğu ülkeler arasında İspanya'dan (%22,9) sonra gelmekte olup, İtalya %12, Fransa % 11,7 ve AB ortalaması %11,2 oranındadır.

İşgücü Talebinin İş Kollarına Göre Dağılımı

- Ülkemizde işgücü talebinin sektörel dağılımı ile ilgili veriler incelendiğinde özellikle Planlı Kalkınma Dönemi'nin başından buyana, ulusal ekonomimizdeki yapısal değişikliğe paralel olarak, sanayi ve hizmetler kesimindeki istihdam giderek artmaktadır.
- Bu değişim sürecinde 1962 yılında tarımın istihdamdaki payı %77 oranında iken 2006 yılı verilerine göre 27.3'e düşmüştür. Buna karşılık sanayi sektörünün payı %7,9'dan %25.4'e, hizmetler kesiminin payı ise %15,1'den %47,3'e yükselmiştir.

İşgücü Talebinin İş Kollarına Göre Dağılımı

- Ülkemizde işgücü talebinin sektörel dağılımı ile ilgili veriler incelendiğinde özellikle Planlı Ekonomik Kalkınma Dönemi'nin başından buyana, ulusal ekonomimizdeki yapısal değişikliğe paralel olarak, sanayi ve hizmetler kesimindeki istihdam giderek artmaktadır.
- Bu değişim sürecinde 1962 yılında tarımın istihdamdaki payı %77 oranında iken 2015 yılı verilerine göre 21'e düşmüştür. Buna karşılık sanayi sektörünün payı %7,9'dan %20'ye, hizmetler kesiminin payı ise %15,1'den %59'a yükselmiştir.

İşgücü Talebinin İş Kollarına Göre Dağılımı

- Nüfus konusuna ilişkin tartışmalar, diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemiz nüfusu açısından da "**Optimal Nüfus**" kavramını ortaya çıkarmaktadır.
- Optimal nüfus,kişi başına refahın, dolayısıyla toplumsal refahın en yüksek olabileceği toplam nüfusu ifade etmektedir.
- Optimal nüfusun altında kalındığında, kaynaklar tam olarak kullanılamamakta, üstüne çıkıldığında ise, aşırı kullanım nedeniyle kişi başına refah daha düşük düzeyde kalmaktadır

İşgücü Talebinin İş Kollarına Göre Dağılımı

- Ülkemizde kişi başına refah durumu, bunun gelişmesi ve refah düzeyini belirleyen faktörlerdeki ağır gelişme dikkate alındığında, refah düzeyini belirleyecek olan, toplam ve kişi başına üretim düzeyidir.
- Üretim düzeyini belirleyen ise, üretim güçlerinin miktar ve kalitesi, yani teknolojidir.
- Toplam nüfus içerisinde faal nüfusun oranı, onun niteliği ve işgücünün diğer üretim faktörleriyle (kapital ve doğal kaynaklar) donatılıp donatılmadığı önemli olmaktadır yüksek doğal nüfus artış hızı, yüksek bir bağımlılık oranı ve oldukça yüksek düzeydeki işsiz sayısı karşısında, yurdumuzda da dünyadaki genel gelişmeye paralel olarak, yüksek doğum oranını düşürmek amacıyla-1965 yılında nüfus veya aile planlaması kabul edilmiştir. Ancak aradan 45 yıl geçtiği halde uygulamada ülkemizde nüfus planlamasının pek başarılı olduğu söylenemez.

TÜRKİYE EKONOMİSİ DERS NOTLARI
Prof.Dr. İlkay Dellal